

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала
Макарова
Первомайський навчально-науковий інститут+

Кафедра Обліку та оподаткування

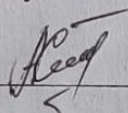
«Допущений до захисту»
Завідувач кафедри

« 08 » 06 2026

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

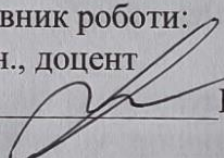
на тему: Бухгалтерський облік і внутрішньогосподарський контроль
розрахунків за виплатами працівникам

Виконав студент 43-ОА-20 групи

 Рибак А. С.

Керівник роботи:

к.е.н., доцент

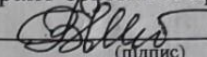
 Гавриленко Н. В.

Первомайськ, 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Первомайський Навчально-науковий інститут Національного
університету кораблебудування імені адмірала Макарова

Кафедра економіки, обліку та підприємництва
Спеціальність D1 «Облік і оподаткування»
Освітня програма «Облік і аудит»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Гарант освітньої програми

(підпис)
« 09 » лютого 2026 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Студенту Рибак Ангеліні Сергіївні
прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи Бухгалтерський облік та внутрішньогосподарський контроль розрахунків за виплатами працівникам (на матеріалах ФГ «НАДІЯ-С»)

Керівник роботи к.е.н., доцент Гавриленко Наталія Вікторівна
Затверджена розпорядженням директора № 27 від « 31 » березня 2026р.

2. Термін подання роботи: 08 червня 2026 року

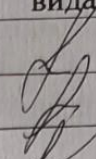
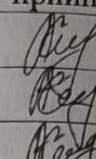
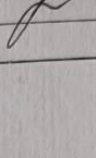
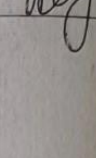
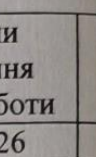
3. Вихідні дані по роботі: підручники, наукові статті, інформація інтернет-ресурсів, монографії, автореферати, періодичні видання, матеріали конференцій, бухгалтерська, фінансова звітність ФГ «НАДІЯ-С», первинна документація, Наказ про облікову політику, реєстри фінансового обліку, податкова звітність

4. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів) 1. Теоретичні аспекти бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю розрахунків за виплатами працівникам; 2. Виробничо-економічна характеристика та аналіз фінансового стану ФГ «НАДІЯ-С»; 3. Характеристика бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю розрахунків за виплатами працівникам на ФГ «НАДІЯ-С»

5. Перелік презентаційних матеріалів:

1. Ключові статті евалюації результатів виплат працівникам
2. Типова програма внутрішньогосподарського контролю розрахунків за виплатами працівникам; 3. Показники розвитку ФГ «Надія-С» за 2021-2023 рр; 4. Систематизація первинної документації з обліку виплат працівникам на ФГ «Надія-С»; 5. Керівник в організації обліку праці на ФГ «Надія-С» та інші потенційні матеріали

6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Гавриленко Н. В.		
2	Гавриленко Н. В.		
3	Гавриленко Н. В.		

7. Дата видачі завдання 9.02.2026

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1	Визначення наукового керівника роботи	9.02.2026	
2	Вибір теми роботи та її узгодження її з науковим керівником	12.02.2026	
3	Складання попереднього плану роботи, узгодження його з науковим керівником	13.02.2026	
4	Збір статистичної інформації	20.02.2026	
5	Вивчення друкованих та електронних джерел, економічних реалій, методичних та наукових видань з теми роботи	27.02.2026	
6	Систематизація інформації та складання розгорнутого плану роботи, затвердження його науковим керівником	06.03.2026	
7	Розробка теоретичного розділу	13.03.2026	
8	Розробка аналітичного розділу	27.03.2026	
9	Розробка проектного розділу	10.04.2026	
10	Розробка вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків	17.04.2026	
12	Редагування рукопису роботи бакалавра та ознайомлення з ним наукового керівника	30.04.2026	
13	Розробка проекту демонстраційного матеріалу та доповіді	08.05.2026	
14	Усунення зауважень наукового керівника та завершення роботи	22.05.2026	
15	Подання рукопису кваліфікаційної роботи, презентаційного матеріалу на попередній захист	08.06.2026	
16	Подання роботи рецензенту та отримання рецензії	09.06.2026	
17	Захист роботи перед атестаційною комісією	17.06.2026	

Студент

Керівник роботи

(підпис)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(прізвище, ініціали)

Анотація

Бакалаврську роботу присвячено дослідженню бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю розрахунків за виплатами працівникам як важливого елемента фінансово-економічної безпеки та соціальної політики підприємства. У роботі розкрито теоретико-методологічні засади обліку праці та її оплати, оцінено діючу практику ведення бухгалтерського обліку та організації системи внутрішнього контролю на прикладі ФГ НАДІЯ-С, а також виявлено ключові недоліки та ризики в автоматизації розрахунків і первинному документуванні. На основі аналізу обґрунтовано рекомендації щодо автоматизації обліку в програмі BAS, що дозволить мінімізувати ризики помилок, забезпечити дотримання трудового законодавства та оптимізувати витрати на оплату праці.

Ключові слова: бухгалтерський облік, внутрішньогосподарський контроль, виплати працівникам, оплата праці, заробітна плата, первинний облік

Abstract

This bachelor's thesis is devoted to the study of accounting and internal management control of employee benefit settlements as a crucial element of an enterprise's financial and economic security and social policy. The study reveals the theoretical and methodological foundations of labor and payroll accounting, evaluates the current accounting practices and the organization of the internal control system using the case study of "NADIYA-S" Farm Enterprises, and identifies key deficiencies and risks in automated calculations and primary documentation. Based on the analysis, recommendations for accounting automation using BAS software are substantiated, which will minimize the risk of errors, ensure compliance with labor legislation, and optimize labor costs.

Keywords: accounting, internal management control, employee benefits, payroll, wages, primary accounting.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
РОЗДІЛ 1 РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ ЗА ВИПЛАТАМИ ПРАЦІВНИКАМ.....	8
1.1 Економічна сутність та еволюція поглядів на виплати працівникам.....	8
1.2 Розрахунки за виплатами працівникам як об'єкт бухгалтерського обліку і внутрішньогосподарського контролю.....	13
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ФГ «НАДІЯ-С».....	22
2.1 Організаційно-економічна характеристика ФГ «НАДІЯ-С».....	22
РОЗДІЛ 3 ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ ЗА ВИПЛАТАМИ ПРАЦІВНИКАМ НА ФГ «НАДІЯ-С».....	32
Висновки.....	46
Перелік використаних джерел.....	48
Додатки	

ВСТУП

В умовах ринкової економіки та нестабільного середовища ключовим ресурсом будь-якого сільськогосподарського підприємства є його персонал. Ефективна система управління підприємством неможлива без чіткої та прозорої організації оплати праці. Від своєчасності та правильності розрахунків з працівниками залежить їхня мотивація, продуктивність праці та соціальна захищеність. Водночас, витрати на оплату праці становлять значну частку в собівартості сільськогосподарської продукції, що вимагає підвищеної уваги до їхнього бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю.

Специфіка сільського господарства (сезонність робіт, різні форми оплати праці, використання натуральної оплати) зумовлює складність облікових процесів. Недоліки в обліку та відсутність належного контролю призводять до фінансових втрат, штрафних санкцій та трудових спорів. Тому вдосконалення методики обліку й розробка ефективних процедур внутрішньогосподарського контролю за виплатами працівникам на базі ФГ «НАДІЯ-С» є надзвичайно актуальними.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю розрахунків за виплатами працівникам на матеріалах ФГ «НАДІЯ-С».

Для досягнення поставленої мети були визначені такі завдання:

- розкрити економічну сутність заробітної плати як об'єкта обліку та контролю;
- дослідити нормативно-правову базу, що регулює розрахунки з персоналом;
- проаналізувати діючий стан бухгалтерського обліку виплат працівникам у ФГ «НАДІЯ-С»;

- оцінити організацію внутрішньогосподарського контролю розрахунків з оплати праці на підприємстві;
- розробити шляхи вдосконалення обліково-контрольного процесу для підвищення ефективності управління господарством.

Об'єктом дослідження є процес формування, нарахування та виплати доходів працівникам підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів бухгалтерського обліку і внутрішньогосподарського контролю розрахунків за виплатами працівникам у ФГ «НАДІЯ-С».

У процесі виконання роботи застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: системний підхід (для комплексного вивчення об'єкта), абстрактно-логічний (для теоретичних узагальнень та формування висновків), а також монографічний, статистично-економічний та балансовий методи (для аналізу фінансових показників ФГ «НАДІЯ-С»). Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі акти України, нормативні документи Міністерства фінансів, праці та соціальної політики, праці вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, а також первинні документи, реєстри обліку, фінансова та статистична звітність ФГ «НАДІЯ-С».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені пропозиції та рекомендації спрямовані на оптимізацію документообігу, усунення виявлених недоліків та посилення контролю за використанням фонду оплати праці, що сприятиме підвищенню ефективності діяльності ФГ «НАДІЯ-С».

Основні теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації бакалаврської роботи були обговорені та оприлюднені на IX Всеукраїнській студентській науковій конференції «Розвиток сучасної науки: актуальні питання теорії та практики» (м. Київ, 2025 р.) та опубліковані у збірнику тез

доповідей. Крім того, окремі пропозиції щодо вдосконалення документообігу та внутрішнього контролю розрахунків з персоналом були прийняті до розгляду та впровадження у практичну діяльність ФГ «НАДІЯС».

Бакалаврська робота складається зі вступу, розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить ____ сторінок комп'ютерного тексту. Робота містить ____ таблиць, ____ рисунки. Список використаних джерел налічує ____ найменувань, розміщених на ____ сторінках. Додатки представлені на ____ сторінках.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ ЗА ВИПЛАТАМИ ПРАЦІВНИКАМ

1.1 Економічна сутність та еволюція поглядів на виплати працівникам

У системі ринкових відносин категорія «виплати працівникам» є однією з найбільш складних та багатогранних. Вона перебуває на стику економічної теорії, трудового права, менеджменту персоналу та бухгалтерського обліку. Якщо раніше в радянській та ранній пострадянській школі обліку домінував термін «оплата праці», то сучасна парадигма, орієнтована на міжнародні стандарти (МСФЗ), оперує значно ширшим поняттям - «виплати працівникам» (Employee Benefits).

Вітчизняні науковці, такі як М. Білуха та В. Сопко, традиційно розглядали оплату праці як частку суспільного продукту, що виражена у грошовій формі та спрямовується на особисте споживання. Проте сучасні дослідники (наприклад, Т. Мулик) наголошують, що виплати працівникам у ринковій економіці - це не лише ціна ресурсу «праця», а й стратегічні інвестиції в людський капітал.

Згідно з методологією МСБО 19 «Виплати працівникам», сутність цього об'єкта обліку розкривається через усі форми компенсацій, що надаються суб'єктом господарювання в обмін на послуги, надані працівниками, або у зв'язку з припиненням трудової діяльності. Сюди входять:

- пряма грошова винагорода (оклад, премії);
- негрошові пільги (медичне страхування, забезпечення житлом, автомобілями);
- соціальні гарантії (оплата відпусток, лікарняних); - відкладені зобов'язання (пенсійні програми).

Економічна природа виплат працівникам реалізується через низку функцій:

1. Відтворювальна: забезпечення працівника та його родини засобами для існування.
2. Стимулююча: встановлення залежності між рівнем доходу та результатами праці (KPI).
3. Регулююча: вплив на попит і пропозицію на ринку праці.
4. Соціальна: реалізація принципу соціальної справедливості та захищеності.

З погляду бухгалтерського обліку, виплати працівникам є водночас і витратами підприємства (що впливають на фінансовий результат), і зобов'язаннями (що відображаються у балансі). Складність обліку полягає в тому, що момент виникнення витрат не завжди збігається з моментом виплати грошових коштів (наприклад, накопичення відпусток або актуарні розрахунки за пенсійними планами).

Історичний розвиток розрахунків за виплатами працівникам відображає трансформацію світової економіки та зміну ролі людини у виробничому процесі. Науковці виділяють кілька ключових етапів цієї еволюції, які відображені в таблиці 1.1

Таблиця 1.1

Ключові етапи еволюції розвитку виплат працівникам

<i>Етап еволюції</i>	<i>Що відбувалося</i>
1. Доіндустріальний етап (до середини XIX ст.)	Оплата праці мала переважно натуральний характер або форму фіксованої денної плати. Облік був примітивним і обмежувався фіксацією виданих продуктів чи грошей у касових книгах. Соціальні виплати як такі були відсутні.

2. Етап класичного капіталізму (кінець XIX -початок XX ст.).	З розвитком фабричного виробництва з'являються відрядна та погодинна форми оплати праці. Виникає необхідність нормування праці. В цей період праці Ф. Тейлора та Г. Форда заклали фундамент для систем матеріального стимулювання,
	орієнтованих на інтенсифікацію виробництва. Облік починає виокремлювати витрати на працю як вагому частку собівартості продукції.
3. Етап соціалізації та регулювання (середина XX ст. - 1980-ті рр.).	Етап соціалізації та регулювання (середина XX ст. — 1980-ті рр.). Під впливом профспілкового руху та кейнсіанської економічної моделі держави запроваджують мінімальні гарантії оплати праці, обов'язкове соціальне страхування та оплачувані відпустки. У бухгалтерському обліку з'являються складні розрахунки податків та відрахувань з фонду оплати праці.
Сучасний етап - концепція людського капіталу (з 1990-х рр. до сьогодні).	Західні дослідники (наприклад, М. Армстронг) обґрунтували перехід до системи «Total Rewards» (загальна винагорода). Ця концепція включає не лише фінансові виплати, а й: транзакційну винагороду (гроші, пільги)

Західні дослідники (наприклад, М. Армстронг) обґрунтували перехід до системи «Total Rewards» (загальна винагорода). Ця концепція включає не лише фінансові виплати, а й:

- транзакційну винагороду (гроші, пільги);
- реляційну винагороду (визнання, розвиток, баланс між роботою та життям).

Еволюція обліку на цьому етапі характеризується переходом від «обліку зарплати» до «обліку виплат». Впровадження МСБО 19 у 1998 році (з подальшими редакціями) стало революційним, оскільки змусило компанії визнавати довгострокові зобов'язання перед працівниками, використовуючи методи дисконтування та актуарної математики. В Україні

цей процес активізувався із прийняттям П(С)БО 26 у 2005 році, що стало кроком до гармонізації з міжнародною практикою.

Дослідження наукового простору дозволяє констатувати наявність різних підходів до класифікації та визнання виплат працівникам.

Зарубіжна школа (наприклад, праці Дж. Хендріксена, М. Ван Бреди, Е. Крістенсена) робить акцент на концепції «нарахування» (accrual basis). Основна ідея полягає в тому, що зобов'язання за виплатами має бути визнане в той період, коли працівник надав послугу, навіть якщо сама виплата відбудеться через 10–20 років.

Особлива увага в роботах західних авторів приділяється «виплатам по закінченні трудової діяльності». Дослідники (наприклад, Brouwer) детально аналізують ризики, пов'язані з пенсійними планами з визначеною виплатою (defined benefit plans), де компанія несе відповідальність за майбутній рівень виплат незалежно від стану економіки.

Вітчизняний дискурс:

Українські вчені (Н. Ткаченко, С. Кузнецова, О. Канцуров) зосереджуються на адаптації міжнародних стандартів до національних реалій, де панують короткострокові виплати.

1. Проблема ідентифікації: В. Швець зазначає, що в Україні термінологія «виплати працівникам» часто плутається з «витратами на оплату праці», що призводить до помилок у звітності, особливо при відображенні забезпечень (резервів) на відпустки.

2. Облікова політика: Н. Виговська наголошує на важливості вибору методів оцінки виплат в обліковій політиці підприємства, оскільки це безпосередньо впливає на показник прибутку та інвестиційну привабливість.

3. Соціальний аспект: багато вітчизняних авторів (наприклад, І. Новак) піднімають питання обліку «соціального пакету» як інструменту

детінізації заробітної плати. Вони доводять, що легалізація виплат через медичне страхування чи недержавне пенсійне забезпечення є вигідною як працівнику, так і державі.

Спільною темою для дискусій як у нас, так і за кордоном, залишається облік виплат інструментами власного капіталу (опціони на акції для топменеджменту). Зарубіжні вчені розглядають це як потужний стимул, тоді як в Україні методологія такого обліку перебуває на початковій стадії через нерозвиненість фондового ринку.

Для побудови якісної системи обліку необхідна чітка класифікація. Аналіз П(С)БО 26 та МСБО 19 дозволяє виділити чотири групи виплат, кожна з яких має свою специфіку визнання:

1. Поточні виплати (Short-term benefits): це виплати, що підлягають сплаті у повному обсязі протягом 12 місяців після закінчення періоду, у якому працівник надав послуги. Їх склад становить: заробітна плата, премії, оплачувані лікарняні, внески на соціальне страхування (ЄСВ), грошові пільги.

Особливість обліку: визнаються як витрати та зобов'язання за номінальною вартістю без дисконтування.

2. Виплати по закінченні трудової діяльності (Post-employment benefits). Їх склад: пенсії, страхування життя після звільнення.

Особливість обліку: розподіляються на плани з визначеним внеском (простий облік) та плани з визначеною виплатою (складний облік із залученням актуаріїв).

3. Інші довгострокові виплати (Other long-term benefits). Їх склад: виплати за вислугу років, довгострокові оплачувані відпустки (сабатікал), винагороди за довгострокові результати праці.

Особливість обліку: вимагають використання методу теперішньої вартості (дисконтування).

4. Виплати при звільненні (Termination benefits). Їх склад: вихідна допомога. Особливість обліку: визнаються в момент, коли підприємство вже не може відкликати пропозицію щодо звільнення або прийняло план реструктуризації. Окремо науковці виділяють виплати інструментами власного капіталу, які регулюються МСФЗ 2 «Платіж на основі акцій». Це є вершиною еволюції розрахунків, де працівник стає співвласником бізнесу.

1.2 Розрахунки за виплатами працівникам, як об'єкт бухгалтерського обліку і внутрішньогосподарського контролю

В умовах ринкової економіки персонал є найважливішим стратегічним ресурсом будь-якого суб'єкта господарювання, що забезпечує його конкурентоспроможність та ринкову стійкість. Ефективне функціонування системи мотивації та оплати праці безпосередньо залежить від якості інформаційного забезпечення, яке формується в підсистемах бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю. Для побудови раціональної облікової моделі першочерговим завданням є дослідження економічної сутності виплат працівникам та їх чітка класифікація.

З економічної точки зору, виплати працівникам - це всі види компенсацій та винагород, які підприємство надає персоналу в обмін на виконання трудових обов'язків або при розірванні трудового договору. Довгий час у вітчизняній практиці використовувався звужений термін «оплата праці». Проте з гармонізацією національної системи обліку відповідно до міжнародних стандартів поняття «виплати працівникам» стало значно ширшим, оскільки воно включає не лише пряму заробітну плату, а й соціальні пакети, матеріальну допомогу, премії за рахунок прибутку та забезпечення майбутніх виплат.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про виплати працівникам та її розкриття у фінансовій звітності визначаються Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 26 (НП(С)БО 26) «Виплати працівникам». Відповідно до цього стандарту та міжнародного аналога МСФЗ (IAS) 19, усі виплати персоналу поділяються на чотири основні групи. Систематизацію та класифікаційні ознаки цих виплат за часовим горизонтом та умовами виникнення наведено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Класифікація виплат працівникам як об'єкта бухгалтерського обліку
відповідно до НП(С)БО 26

Група виплат	Економічний зміст	Ключові складові елементи	Особливості відображення в обліку
Короткострокові виплати	Винагороди, що підлягають сплаті в повному обсязі протягом 12 місяців після закінчення періоду, в якому працівники виконали роботу.	Оклад, тарифи, премії, виробничі доплати, оплачувані відпустки, лікарняні за рахунок роботодавця.	Визнаються зобов'язанням у періоді виконання працівником трудових функцій без дисконтування.
Виплати по закінченні трудової діяльності	Компенсації, які працівники отримують після завершення їхньої роботи на підприємстві (крім звільненні) при .	Пенсії, одноразові допомоги при виході на пенсію, страхування життя на користь працівника.	Потребують створення недержавних пенсійних програм (визначених внесків або визначених виплат).
Інші довгострокові виплати	Виплати, які не підлягають повному врегулюванню протягом 12 місяців, але надаються під	Доплати за вислугу років, довгострокові премії, виплати до ювілейних дат, оплачувані тривалі відпустки.	Оцінюються за теперішньою (дисконтованою) вартістю зобов'язань за вирахуванням

	час трудової діяльності.		справедливої вартості активів плану.
Виплати при звільненні	Компенсації працівникам, які виплачуються внаслідок рішення підприємства розірвати трудовий договір або рішення працівника про звільнення за власним бажанням.	Вихідна допомога при скороченні штату, компенсація за невикористані дні щорічних відпусток при звільненні.	Визнаються зобов'язанням у повній сумі на більш ранню з дат: розірвання договору або пропозиції виплат.

Джерело: сформовано та систематизовано автором на основі НП(С)БО 26 та МСФЗ (IAS) 19.

Нормативно-правове регулювання розрахунків за виплатами працівникам в Україні має багаторівневий характер. Воно координує не лише правила нарахування та виплати грошових коштів, а й порядок оподаткування, соціального страхування та захисту прав працюючих осіб. Ключовим документом вищого рівня є Кодекс законів про працю України (КЗпП), який регламентує тривалість робочого часу, види відпусток, мінімальні державні гарантії в оплаті праці та порядок розірвання трудових відносин.

Податковий аспект регулюється Податковим кодексом України (ПКУ) в частині утримання податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) та військового збору (ВЗ), а також Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», що визначає порядок нарахування єдиного внеску (ЄСВ). Своєчасне відстеження змін у цих нормативних актах є базовим обов'язком бухгалтера, оскільки будь-яка технічна помилка в розрахунках призводить до значних фінансових санкцій з боку органів контролю.

Бухгалтерський облік розрахунків за виплатами працівникам побудований на принципах нарахування та відповідності доходів і витрат. Це означає, що зобов'язання перед персоналом та пов'язані з ними витрати (нарахування ЄСВ) повинні визнаватися у тому звітному періоді, в якому працівник фактично виконував свою роботу, незалежно від дати фактичної виплати грошових коштів чи перерахування податків до бюджету. Для узагальнення інформації про стан розрахунків за всіма видами виплат призначений рахунок синдикуваного обліку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам». Це пасивний, розрахунковий рахунок. Сальдо за кредитом цього рахунку відображає поточну або прострочену заборгованість підприємства перед своїми працівниками з оплати праці, премій, допомог з тимчасової непрацездатності тощо. Для забезпечення високої аналітичності обліку до рахунку 66 відкриваються субрахунки першого та другого порядків, що дозволяє деталізувати фінансові потоки (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Типова схема кореспонденції рахунків з обліку виплат працівникам в Україні

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет рахунку	Кредит рахунку	Первинний документ, що підтверджує операцію
1	Нараховано заробітну плату персоналу основних виробничих цехів	23	661	Розрахунково-платіжна відомість, табель
2	Нараховано заробітну плату апарату управління підприємством	92	661	Наказ про оклади, розрахунковий лист
3	Нараховано заробітну плату працівникам відділу збуту та маркетингу	93	661	Розрахункова відомість, табель обліку
4	Нараховано допомогу з тимчасової непрацездатності (перші 5 днів)	949	663	Електронний листок непрацездатності

5	Нараховано допомогу по лікарняних за рахунок коштів ПФУ	378	663	Заява-розрахунок, прийнята ПФУ
6	Утримано ПДФО (18%) із суми нарахованого доходу працівників	661, 663	641/ПДФО	Довідка-розрахунок бухгалтерії
7	Утримано військовий збір із суми оподатковуваного доходу	661, 663	642/ВЗ	Розрахункова відомість
8	Нараховано єдиний внесок (ЄСВ) на фонд оплати праці виробників	23	651	Розрахункова відомість
9	Виплачено заробітну плату працівникам з поточного рахунку на картки	661	311	Платіжне доручення, банківська виписка

Джерело: розроблено на основі Інструкції про застосування Плану рахунків № 291.

Важливим методологічним аспектом є те, що витрати на виплати працівникам не концентруються на одному рахунку витрат, а капіталізуються у вартості активів (включаються до виробничої собівартості продукції через рахунок 23 або загальновиробничих витрат - 91) або списуються безпосередньо на витрати періоду (адміністративні -92, збут - 93, інші операційні - 94) залежно від функціональних обов'язків конкретного працівника.

Окреме місце в методології обліку займає створення забезпечення (резерву) на оплату відпусток. Відповідно до вимог НП(С)БО 26, підприємства зобов'язані створювати резерв відпусток для того, щоб рівномірно розподіляти витрати на виплату відпускних протягом року, уникаючи різкого зростання собівартості у літні місяці (період масових відпусток). Формування резерву відображається за дебетом рахунків витрат (23, 91, 92, 93) та кредитом субрахунку 471 «Забезпечення виплат відпусток».

Інформація про розрахунки з персоналом підлягає обов'язковому розкриттю у фінансовій та статистичній звітності підприємства. У Балансі (Форма № 1) кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці

та за страхуванням відображається у складі поточних зобов'язань. У Звіті про фінансові результати (Форма № 2) витрати на оплату праці та відрахування на соціальні заходи деталізуються у спеціальному розділі III «Елементи операційних витрат», що дозволяє зовнішнім користувачам оцінити структуру та матеріаломісткість людського капіталу фірми.

Бухгалтерський облік розрахунків за виплатами працівникам традиційно належить до ділянок з підвищеним рівнем операційного ризику. Велика кількість первинних документів, складність алгоритмів розрахунку середньої заробітної плати (для відпусток, відряджень, лікарняних), постійні зміни податкових ставок та пільг створюють передумови для виникнення ненавмисних помилок або навмисних зловживань. Саме тому на підприємстві має функціонувати ефективна система внутрішньогосподарського контролю.

Внутрішньогосподарський контроль розрахунків за виплатами працівникам - це комплекс взаємопов'язаних заходів, процедур та перевірок, які здійснюються власниками, керівництвом або спеціалізованими службами (внутрішніми аудиторами) підприємства з метою забезпечення законності, достовірності та точності облікової інформації, захисту активів від незаконних виплат та оцінки ефективності використання фонду оплати праці.

Організація внутрішнього контролю базується на поєднанні трьох основних видів перевірок:

1. Попередній контроль - здійснюється на етапі підготовки документів (перевірка наказів про прийняття на роботу, штатного розкладу, затвердження лімітів преміювання керівниками центрів відповідальності).
2. Поточний контроль - проводиться безпосередньо в процесі обробки інформації (автоматичний контроль логічних зв'язків у програмах обліку при введенні табелів, звірка годин роботи з даними пропускних систем).

3. Наступний контроль полягає у проведенні періодичних внутрішніх аудитів, зустрічних перевірок первинних документів та проведенні обов'язкової інвентаризації зобов'язань перед виплатою річних звітів.

Для деталізації методики проведення контрольних процедур внутрішніми аудиторами (або ревізорами) розробляється спеціальна програма внутрішньогосподарського контролю. Вона структурує процес перевірки за конкретними напрямками, визначає контрольні процедури та очікувані джерела доказів (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Типова програма внутрішньогосподарського контролю розрахунків за виплатами працівникам

Етап / Напрямок контролю	Об'єкти контрольної перевірки	Контрольні процедури та методи контролю	Джерела отримання доказів та інформації
1. Перевірка дотримання трудового законодавства	Штатний розклад, трудові книжки, накази керівника, колективний договір.	Перевірка відповідності посадових окладів штатному розкладу; контроль дотримання мінімальної заробітної плати.	Накази з кадрового складу, колективний договір, КЗпП.
2. Контроль обліку робочого часу	Табелі обліку робочого часу, наряди, маршрутні листи.	Співставлення даних табелів із наказами про відпустки, лікарняними; перевірка санкціонування понаднормових годин.	Журнали реєстрації наказів, табелі (типова форма № П-5).
3. Перевірка правильності нарахувань	Розрахункові відомості, картки особових рахунків.	Арифметичний перерахунок сум основної заробітної плати, доплат, премій; перевірка алгоритму розрахунку середнього заробітку.	Особові рахунки (форма № П-54), розрахункові листи, акти виконаних робіт.

4. Контроль утримань та оподаткування	Розрахунки ПДФО, військового збору, аліментів, виконавчих листів.	Перевірка законності надання податкових соціальних пільг (ПСП); контроль правильності застосування ставок податків.	Заяви на ПСП, виконавчі листи, Податковий кодекс України.
5. Перевірка повноти та своєчасності виплат	Банківські виписки, платіжні відомості, касові ордери.	Зустрічна звірка сум, списаних з поточного рахунку, із підсумками відомостей; контроль неотриманої (депонованої) зарплати.	Виписки банку, платіжні відомості, реєстри депонентів.
6. Контроль синтетичного обліку та звітності	Головна книга, баланс, облік на рахунках 66, 64, 65.	Звірка залишків та оборотів за рахунком 66 у Головній книзі з даними балансу та Податкового розрахунку сум доходу (форма № 1ДФ).	Головна книга, Журнал-ордер № 5, звітність підприємства.

Джерело: розроблено та систематизовано на основі методичних засад внутрішнього аудиту

Ефективно організована система внутрішньогосподарського контролю дозволяє оперативно мінімізувати ризики нарахування виплат «мертвим душам», попереджає штучне завищення витрат виробництва за рахунок фіктивних нарядів та забезпечує абсолютну прозорість розрахунків як для власників підприємства, так і для державних контролюючих органів.

Висновки до першого розділу

Дослідження економічної сутності засвідчило, що категорія «виплати працівникам» є значно ширшою за традиційне поняття «оплата праці». Вона охоплює будь-які форми компенсацій (короткострокові винагороди, виплати по закінченні трудової діяльності, інші довгострокові виплати та виплати при звільненні), які підприємство надає персоналу в обмін на його працю відповідно до вимог НП(С)БО 26 та МСФЗ (IAS) 19.

1. Методологія бухгалтерського обліку розрахунків з персоналом базується на пасивному рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» та принципі нарахування. Витрати на виплати працівникам чітко диференціюються за функціональними напрямками (рахунки 23, 91, 92, 93, 94). Важливою умовою дотримання стандартів є обов'язковість створення забезпечення на оплату відпусток для згладжування сезонних коливань виробничої собівартості продукції.
2. Організація внутрішньогосподарського контролю є критично важливою через високий рівень операційних ризиків на цій ділянці обліку. Побудова контрольного процесу на основі розробленої типізованої програми (охоплює попередній, поточний та послідуєчий етапи) забезпечує перевірку дотримання трудового й податкового законодавства, арифметичну точність нарахувань та утримань (ПДФО, ВЗ, ЄСВ) та ліквідує передумови для виникнення фінансових втрат від внутрішніх зловживань.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ФГ «НАДІЯ -С»

2.1 Організаційно-економічна характеристика ФГ «НАДІЯ-С»

Фермерське господарство «НАДІЯ-С» (код ЄДРПОУ 22222155) - це приватне сільськогосподарське підприємство, зареєстроване 25.05.1994 року. Адреса: 26552, Кіровоградська обл., Голованівський р-н, с.

Липовеньке, вул. Клинова, буд. 1.

Керівництво: директор - Сирота Олександр Володимирович.
статутний капітал: 40 000 грн.

Господарство має лінійну структуру управління, типову для сімейних фермерських господарств. Засновниками є члени родини Сирота.

Основний вид діяльності: 01.11 Вирощування зернових та олійних культур (пшениця, кукурудза, соняшник).

Допоміжні види діяльності: розведення ВРХ молочних порід, свинарство та оптова торгівля зерном.

На основі фінансової звітності підприємства можна проаналізувати динаміку його розвитку. Основні показники розвитку досліджуваного підприємства наведені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Показники розвитку ФГ «НАДІЯ-С» за 2021-2023 рр.

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Чистий прибуток, тис. грн	801,0	900,0	721,6
Рентабельність, %	10,69%	6,59%	7,20%
Активи, тис. грн	21 838,7	22 992,8	30 825,8
Кількість працівників	7	7	7

Дані за 2024–2025 роки наразі в процесі оновлення в реєстрах, показники за 2021–2023 рр. є найбільш верифікованими.

Аналіз основних результатів діяльності господарства за період 2021–2023 рр. дозволяє виявити ключові тенденції його розвитку та адаптації до сучасних економічних викликів.

Протягом досліджуваного періоду спостерігається певна нестабільність чистого прибутку. Якщо у 2022 році цей показник демонстрував позитивну динаміку, сягнувши 900 тис. грн, то у 2023 році відбулося зниження до 721,6 тис. грн. Така тенденція є типовою для аграрного сектору Кіровоградщини в умовах воєнного стану та зумовлена передусім логістичними труднощами, зростанням вартості паливно-мастильних матеріалів і мінливістю закупівельних цін на зернові.

Рівень рентабельності також зазнав корекції: після пікового значення у 10,69% (2021 р.) показник стабілізувався на рівні близько 7%. Це свідчить про те, що господарство зберігає «запас міцності», проте кожна одиниця витрат приносить менше чистого доходу, що вимагає впровадження методів оптимізації собівартості.

Найбільш динамічним показником є обсяг активів підприємства, який продемонстрував стрімке зростання — з 21,8 млн грн у 2021 році до понад 30,8 млн грн у 2023 році. Такий приріст (майже на 41%) може свідчити про два ключові процеси:

- по-перше, активне інвестування в оновлення матеріально-технічної бази (придбання сучасної техніки або обладнання для зберігання зерна).
- по-друге, збільшення залишків готової продукції на складах через очікування більш вигідної ринкової кон'юнктури.

Незважаючи на економічні коливання, чисельність персоналу залишається незмінною - 7 осіб. Для невеликого фермерського господарства це є ознакою соціальної відповідальності та стабільності організаційної структури. Це також вказує на те, що зростання активів відбувається не за

рахунок розширення штату, а через інтенсифікацію виробництва та підвищення продуктивності праці наявних фахівців.

Загалом, ФГ «НАДІЯ-С» демонструє життєздатну модель господарювання. Стрімке зростання вартості активів на фоні помірного зниження прибутку вказує на етап капіталізації підприємства, де поточні прибутки спрямовуються на зміцнення фундаменту для майбутнього розвитку.

Щодо ресурсного потенціалу, спостерігається помітне зростання активів у 2023 році (до 30,8 млн грн) свідчить про інвестування в техніку або накопичення запасів продукції.

Незважаючи на коливання прибутку, підприємство зберігає стабільний штат (7 осіб) та позитивний рівень рентабельності, що важливо для сільськогосподарського сектору в умовах воєнного стану.

Поєднання рослинництва з тваринництвом (ВРХ, свині) дозволяє господарству диверсифікувати ризики та забезпечувати циклічність виробництва.

Для глибшого розуміння організаційної моделі ФГ «НАДІЯ-С» проведемо розрахунок показників, що характеризують рівень забезпечення господарства основними засобами та ефективність їх експлуатації.

Таблиця 2.2

Показники технічної оснащеності та ефективності використання ресурсів
ФГ «НАДІЯ-С» за 2021–2023 рр.

Показник	2021 рік	2023 рік	динаміка (+/-)
Вартість активів, тис. грн	21 838,7	30 825,8	+8 987,1
Кількість працівників, осіб	7	7	0
Фондоозброєність, тис. грн/особу	3 119,8	4 403,7	+1 283,9
Фондовіддача (за прибутком)	0,037	0,023	-0,014

Аналітична інтерпретація результатів наступна:

- стрімке зростання фондоозброєності: за досліджуваний період рівень технічної оснащеності одного робочого місця в ФГ «НАДІЯ-С» зріс

на 41,2%. Якщо у 2021 році на одного працівника припадало активів на суму 3,1 млн грн, то у 2023 році цей показник сягнув 4,4 млн грн. Це свідчить про глибоку технологічну інтенсифікацію господарства. У практичному сенсі це означає, що підприємство закуповує складнішу та дорожчу техніку, яка дозволяє невеликому штату (7 осіб) обробляти значні площі угідь та оперувати великими обсягами продукції.

- корекція показника фондовіддачі: показник фондовіддачі за чистим прибутком знизився з 0,037 до 0,023. На перший погляд, це може здатися негативним сигналом, проте в контексті аграрного сектору це пояснюється часовим лагом: інвестиції в активи (техніку, будівлі) зазвичай окупаються протягом 3–5 років. Оскільки вартість активів зросла значно швидше, ніж поточний прибуток, ми бачимо тимчасове зниження віддачі. Це підтверджує нашу тезу про те, що господарство перебуває на стадії модернізації та капіталізації.

Розраховані коефіцієнти вказують на формування капіталомісткої моделі бізнесу. ФГ «НАДІЯ-С» відходить від трудомістких методів (де потрібно багато людей) до автоматизованих, де основну роль відіграє висока вартість основних засобів та кваліфікація персоналу, що ними к

2.2. Аналіз фінансового стану ФГ «НАДІЯ-С»

Фінансовий стан підприємства починається з аналізу балансу. Протягом 2021–2023 рр. спостерігається стійка тенденція до нарощування валюти балансу. Якщо у 2021 році загальна вартість активів становила 21,8 млн грн, то станом на кінець 2023 року вона зросла до 30,8 млн грн.

Таблиця 2.3.

Структура активів та пасивів ФГ «НАДІЯ-С», тис. грн

Стаття балансу	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення, %
Необоротні активи	6 540,2	7 120,5	12 450,8	+90,4%
Оборотні активи	15 298,5	15 872,3	18 375,0	+20,1%
Всього активів	21 838,7	22 992,8	30 825,8	+41,2%
Власний капітал	18 450,2	19 350,2	20 071,8	+8,8%
Зобов'язання	3 388,5	3 642,6	10 754,0	+217,4%

Як свідчать розраховані показники, наведені в таблиці 2.3, стрибок необоротних активів майже у два рази (з 6,5 до 12,4 млн грн) свідчить про капітальні інвестиції. Одночасне зростання зобов'язань у 2023 році вказує на те, що модернізація парку техніки або будівництво складів у с. Липовеньке відбувалося із залученням позикового капіталу (кредитів або лізингу).

Ліквідність характеризує здатність ФГ «НАДІЯ-С» вчасно розраховуватися за своїми боргами.

Коефіцієнт поточної ліквідності (Кпл):

$$2021: \quad 15\,298,5 / 3\,388,5 = 4,51$$

$$2023 \text{ р.}: \quad 18\,375,0 / 10\,754,0 = 1,71$$

Висновок: попри зниження показника, він залишається в межах нормативного значення ($>1,5$). Це означає, що на кожну гривню боргу господарство має 1,71 грн оборотних ресурсів. Зниження коефіцієнта є логічним наслідком залучення нових кредитів для розвитку.

Найважливішим показником для фермерського господарства є коефіцієнт автономії (незалежності від зовнішніх кредиторів).

Розрахунок:

$$K_{\text{авт}}(2021) = 18\,450,2 / 21\,838,7 = 0,84$$

$$K_{\text{авт}}(2023) = 20\,071,8 / 30\,825,8 = 0,65$$

Аналіз показників свідчить: нормативне значення коефіцієнта становить понад 0,5. ФГ «НАДІЯ-С» демонструє високий ступінь фінансової незалежності: 65% усіх активів сформовано за рахунок власних коштів. Це робить підприємство стійким до економічних криз та привабливим для банків.

Ділова активність показує, наскільки швидко гроші, вкладені в насіння, добрива та паливо, повертаються у вигляді виручки.

Для ФГ «НАДІЯ-С» характерний високий обсяг запасів (зерно на складах). Оборотність запасів у 2023 році дещо сповільнилася, що пояснюється складністю експортних шляхів з Кіровоградської області. Проте стабільна

кількість персоналу (7 осіб) дозволяє утримувати витрати на управління на низькому рівні.

Враховуючи динаміку, можна прогнозувати, що за умови стабілізації цін на продукцію рослинництва, інвестовані у 2023 році кошти в техніку почнуть приносити додатковий прибуток вже у 2025–2026 роках.

В таблиці 2.4 наведені показники ліквідності та платоспроможності ФГ «Надія-С»

Таблиця 2.4. Показники ліквідності та платоспроможності ФГ «НАДІЯ-С»

Показник	2021 р.	2023 р.	Відхилення (+/-)	Норматив
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,12	0,08	-0,04	> 0,2
Коефіцієнт поточної ліквідності	4,51	1,71	-2,80	> 1,5
Коефіцієнт загальної ліквідності	2,15	1,85	-0,30	> 2,0
Робочий капітал (Net Working Capital), тис. грн	11 910	7 621	-4 289	> 0

Аналітична примітка: Зниження поточної ліквідності з 4,51 до 1,71 свідчить про інтенсивне використання оборотних коштів для фінансування інвестицій, проте показник залишається в межах безпечної зони.

Для з'ясування реального стану підприємства та оцінки ризиків його втрати фінансової незалежності, у роботі було проведено розрахунок ключових коефіцієнтів стійкості. Узагальнені результати за період 2021–2023 рр., що відображають здатність суб'єкта господарювання протистояти зовнішнім викликам, наведено в табл. 2.5

Таблиця 2.5.

Показники фінансової стійкості ФГ «НАДІЯ-С»

Показник	2021 р.	2023 р.	Відхилення (+/-)	Норматив
Коефіцієнт автономії (незалежності)	0,84	0,65	-0,19	> 0,5
Коефіцієнт фінансової залежності	0,16	0,35	+0,19	< 0,5
Коефіцієнт фінансового лівериджу	0,18	0,54	+0,36	< 1,0
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,65	0,38	-0,27	0,2 – 0,5

Проведений аналіз фінансових індикаторів дає підстави стверджувати, що за останні три роки структура балансу зазнала суттєвих змін. Найбільш помітним є зниження коефіцієнта автономії майже на 20 відсоткових пунктів. Хоча станом на 2023 рік його значення (0,65) ще дозволяє говорити про достатній запас міцності, сама тенденція до зменшення власного капіталу в загальній масі активів є тривожним сигналом.

Паралельно з цим ми бачимо зростання фінансового лівериджу, який збільшився майже втричі (з 0,18 до 0,54). Це прямо вказує на те, що підприємство почало активніше залучати кредитні ресурси або використовувати відстрочки платежів. Поки що цей показник вкладається в межі безпеки, проте подальше нарощування боргів може призвести до втрати платоспроможності в майбутньому.

Окремо варто зупинитися на коефіцієнті маневреності. Його падіння з 0,65 до 0,38 свідчить про те, що значна частина власних коштів "осіла" в необоротних активах - можливо, у спецтехніці чи обладнанні, що різко знизило ліквідність підприємства. На сьогодні лише 38% власного капіталу знаходиться у мобільній формі.

Таким чином, результати розрахунків підтверджують, що хоча підприємство формально залишається стійким, його фінансова гнучкість суттєво погіршилася. Це актуалізує потребу в жорсткому внутрішньому контролі за витратами, щоб не допустити подальшого вимивання обігових коштів.

Для повноти дослідження фінансового стану підприємства необхідно проаналізувати інтенсивність використання його ресурсів. Саме показники ділової активності дозволяють оцінити швидкість перетворення активів у грошову форму та ефективність менеджменту у сфері управління розрахунками. Основні індикатори оборотності ресурсів протягом 2021–2023 рр. систематизовано у таблиці 2.6

Таблиця 2.6.

Аналіз ділової активності (оборотності ресурсів) ФГ «НАДІЯ-С»

Показник	2021 р.	2023 р.	Динаміка (+/-)
Оборотність активів (разів)	0,46	0,70	+0,24
Період обороту активів (днів)	782	514	-268
Оборотність дебіторської заборгованості (разів)	5,2	6,8	+1,6
Тривалість операційного циклу (днів)	215	198	-17

Дані таблиці 2.6 демонструють позитивну динаміку ділової активності ФГ «НАДІЯ-С» за останні три роки. Найбільш показовим є зростання оборотності активів з 0,46 до 0,70 рази. Це означає, що кожна гривня, вкладена в майно підприємства, почала приносити більше виторгу.

Відповідно, період одного обороту активів скоротився на 268 днів - з 782 до 514 діб. Хоча цикл все ще залишається досить тривалим, тенденція до його прискорення свідчить про інтенсифікацію використання ресурсного потенціалу. Позитивні зрушення спостерігаються і в роботі з контрагентами.

Оборотність дебіторської заборгованості зросла на 1,6 пункту (з 5,2 до 6,8 рази). Це прямий результат покращення платіжної дисципліни клієнтів та більш ефективного контролю за поверненням коштів. Прискорення розрахунків дозволило підприємству швидше вивільняти гроші з обігу для задоволення власних потреб.

Крім того, варто відзначити скорочення тривалості операційного циклу на 17 днів (з 215 до 198 діб). Таке прискорення внутрішніх процесів позитивно впливає на загальну ліквідність підприємства, про яку йшлося раніше.

Таким чином, попри певну втрату автономії (згідно з даними табл. 2.5), підприємство змогло суттєво підвищити швидкість обороту своїх ресурсів. Це вказує на те, що обрана стратегія управління активами є правильною, проте для закріплення результату необхідно і надалі вдосконалювати механізми внутрішньогосподарського контролю, особливо в частині моніторингу дебіторської заборгованості та оптимізації логістичних процесів».

Завершальним етапом аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства є оцінка результативності його роботи через показники рентабельності. На відміну від абсолютних значень прибутку, ці індикатори демонструють відносну ефективність використання кожної гривні вкладених ресурсів. У таблиці 2.7 наведено розрахунки основних показників рентабельності протягом досліджуваного періоду

Таблиця 2.7.

Динаміка показників рентабельності діяльності ФГ «НАДІЯ-С»

Показник рентабельності	2021 р., %	2023 р., %	Відхилення, п.п.
Рентабельність активів (ROA)	3,67%	2,34%	-1,33
Рентабельність власного капіталу (ROE)	4,34%	3,59%	-0,75
Рентабельність операційних витрат	12,4%	8,8%	-3,60
Чиста рентабельність продажу (ROS)	7,9%	3,3%	-4,60

Результати розрахунків свідчать про загальну тенденцію до зниження ефективності діяльності підприємства у 2023 році порівняно з 2021 роком. Зокрема, рентабельність активів (ROA) скоротилася на 1,33 в.п. і склала 2,34%. Це вказує на те, що попри прискорення їх оборотності (яке ми спостерігали в табл. 2.6), загальна віддача від використання майна знизилася. Схожа ситуація і з рентабельністю власного капіталу (ROE), яка впала на 0,75 в.п. Хоча падіння тут менш стрімке, це все одно сигналізує про зменшення інвестиційної привабливості підприємства для власників. Найбільш тривожним є суттєве зниження чистої рентабельності продажу (ROS) - на 4,60 в.п. (з 7,9% до 3,3%). Таке різке падіння прибутковості кожної гривні витрат зазвичай свідчить про випереджаюче зростання собівартості або інших операційних витрат над темпами зростання доходів. Це підтверджується і показником рентабельності операційних витрат, який знизився з 12,4% до 8,8%.

Аналіз показників рентабельності виявив ключову проблему: при зростанні ділової активності та оборотності (що є позитивним моментом),

реальна прибутковість операцій суттєво зменшилася. Це свідчить про неефективність системи управління витратами на підприємстві. Отримані результати підтверджують необхідність впровадження заходів, запропонованих у наступному розділі роботи, а саме - посилення внутрішньогосподарського контролю за формуванням собівартості та оптимізації операційних видатків.

Висновки по другому розділу

Підсумовуючи результати проведеного аналізу фінансовогосподарського стану ФГ «НАДІЯ-С» за період 2021–2023 рр., можна зробити наступні висновки:

Фінансова стійкість та незалежність. Встановлено, що підприємство зберігає достатній рівень автономії (коефіцієнт автономії у 2023 р. становить 0,65 при нормі $>0,5$), проте спостерігається чітка тенденція до зростання фінансової залежності від зовнішніх джерел фінансування. Збільшення фінансового лівериджу та зниження маневреності власного капіталу вказують на поступове обмеження фінансової гнучкості суб'єкта господарювання.

1. Ефективність використання ресурсів. Аналіз ділової активності виявив позитивні зрушення в інтенсифікації використання активів. Прискорення оборотності активів на 268 днів та покращення роботи з дебіторською заборгованістю свідчать про вдосконалення операційних процесів. Скорочення тривалості операційного циклу є вагомим чинником підтримки ліквідності в умовах економічної нестабільності.
2. Прибутковість та результативність. Попри прискорення оборотності, загальна ефективність діяльності знизилася. Найбільш критичним є падіння чистої рентабельності продажу (на 4,60 в.п.) та рентабельності операційних

витрат. Це підтверджує наявність системної проблеми: витрати підприємства зростають швидше, ніж його доходи, що призводить до «вимивання» прибутку.

РОЗДІЛ III ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ ЗА ВИПЛАТАМИ ПРАЦІВНИКАМ НА ФГ «НАДІЯ-С»

3.1. Організація бухгалтерського обліку розрахунків за виплатами працівникам на ФГ «НАДІЯ-С»

Ефективність функціонування суб'єктів аграрного бізнесу в сучасних ринкових умовах прямо залежить від якості побудови обліково-аналітичної системи, ключовим елементом якої є облік розрахунків із персоналом. На фермерському господарстві (ФГ) «НАДІЯ-С» організація бухгалтерського обліку виплат працівникам ґрунтується на вимогах Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Кодексу законів про працю України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку, зокрема НП(С)БО 26 «Виплати працівникам» та НП(С)БО 16 «Витрати».

Специфіка сільськогосподарського виробництва ФГ «НАДІЯ-С» (сезонність робіт, залежність від природно-кліматичних факторів, поділ персоналу на постійних, сезонних та залучених за цивільно-правовими договорами) безпосередньо впливає на методику документування та оцінки витрат на оплату праці.

Процес організації обліку починається з чіткого структурування первинного документообігу. Рух первинних документів на підприємстві регламентується затвердженим графіком, що забезпечує своєчасне відображення господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку. Основні первинні та зведені документи, що використовуються на ФГ «НАДІЯ-С» для обліку праці та її половин, наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

**Систематизація первинної документації з обліку виплат працівникам
на ФГ «НАДІЯ-С»**

Назва первинного / зведеного документа	Призначення документа та сфера застосування	Відповідальна особа за складання	Напрямок руху (адресат)
Табель обліку використання робочого часу	Фіксація кількості відпрацьованих днів та годин, зафіксованих неявок, понаднормової роботи	Обліковець бригади / Головний агроном	Бухгалтерія
Обліковий лист праці та виконаних робіт	Нарахування відрядної оплати праці робітникам на ручних та кінно-ручних роботах	Бригадир / Завідувач току	Бухгалтерія
Подорожній лист трактора	Облік виконаних механізованих робіт, витрати палива та нарахування з/п трактористам	Трактористмашиніст / Обліковець	Бухгалтерія
Розрахунковоплатіжна відомість (П-6, П-7)	Зведене нарахування заробітної плати, премій, допомоги, розрахунок утримань та сум до видачі	Бухгалтер з розрахунків	Головний бухгалтер, Каса
Акт прийманняпередачі виконаних робіт (наданих послуг)	Облік виплат фізичним особам за цивільноправовими договорами (ЦПД)	Голова ФГ / Виконавець робіт	Бухгалтерія

Аналітичний облік розрахунків з персоналом на ФГ «НАДІЯ-С» ведеться окремо за кожним працівником за допомогою відкриття особових рахунків та накопичувальних відомостей. Синтетичний облік акумулюється на пасивному рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам», який деталізується за субрахунками:

- 661 «Розрахунки за заробітною платою» - відображає основну, додаткову заробітну плату, заохочувальні та компенсаційні виплати;
- 662 «Розрахунки за іншими виплатами» — відображає суми допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, депонентів тощо.

Методологічні підходи до визначення розміру витрат на оплату праці регулюються внутрішніми положеннями ФГ «НАДІЯ-С» та Колективним договором. Розрахунок середньої заробітної плати для оплати щорічних відпусток здійснюється за загальноприйнятим алгоритмом згідно з Порядком № 100:

Оподаткування виплат працівникам ФГ «НАДІЯ-С» включає утримання податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) за ставкою (18%), військового збору (ВЗ), а також нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ) за базовою ставкою (22%) на фонд оплати праці (ФОП). Типову кореспонденцію рахунків із відображення розрахунків за виплатами працівникам на ФГ «НАДІЯ-С» систематизовано в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

**Кореспонденція рахунків з обліку виплат працівникам та утримань на ФГ
«НАДІЯ-С»**

№ з/п	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Первинний документ (основа)
1	Нараховано з/п працівникам, зайнятим у рослинництві (виращування зернових)	231	661	Обліковий лист праці, Табель обліку
2	Нараховано з/п апарату управління (Голові ФГ, бухгалтеру)	92	661	Розрахункова відомість, Наказ
3	Нараховано з/п водіям, зайнятим обслуговуванням виробництва	91	661	Подорожній лист, Накопичувальна картка
4	Нараховано допомогу з тимчасової непрацездатності (перші 5 днів за рахунок ФГ)	949	662	Електронний листок непрацездатності
5	Нараховано допомогу з тимчасової непрацездатності (починаючи з 6-го дня за рахунок ПФУ)	378	662	Заява-розрахунок, Елікарняний
6	Утримано податок на доходи фізичних осіб (ПДФО, (18%) з доходів працівників	661	641/ПДФО	Довідка-розрахунок бухгалтерії
7	Утримано військовий збір (ВЗ, 1.5\%) із суми заробітної плати	661	642/ВЗ	Бухгалтерська довідка

8	Нараховано ЄСВ (22%) на заробітну плату виробничого персоналу	231	651	Розрахункова відомість
9	Нараховано ЄСВ (22%) на заробітну плату адмінперсоналу	92	651	Розрахункова відомість
10	Перераховано з поточного рахунку ПДФО, ВЗ та ЄСВ до бюджету	641, 642, 651	311	Платіжна інструкція
11	Виплачено заробітну плату працівникам на банківські картки	661	311	Платіжна інструкція, Реєстр виплат
12	Списано неотриману в строк заробітну плату (депоновано)	661	662/Депоненти	Реєстр депонованої заробітної плати

Побудована таким чином система бухгалтерського обліку забезпечує формування релевантної інформації для складання фінансової звітності (Баланс, Звіт про фінансові результати) та податкової звітності (Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску).

Важливою умовою забезпечення оперативності, точності та прозорості облікового процесу на ФГ «НАДІЯ-С» є автоматизація розрахунків. Сучасний стан розвитку аграрного бізнесу вимагає відмови від ручного ведення журналів-ордерів на користь спеціалізованого програмного забезпечення. На досліджуваному підприємстві базовим інструментом автоматизації є програмні продукти лінійки BAS (Business Automation Software), зокрема конфігурація «BAS АГРО. Бухгалтерія» або «BAS Бухгалтерія КОРП». Використання спеціалізованого програмного модуля дозволяє автоматизувати повний цикл обліку праці та заробітної плати, який на ФГ «НАДІЯ-С» включає такі етапи:

1. Кадровий облік персоналу: реєстрація наказів про прийняття на роботу, переміщення, звільнення, оформлення електронних трудових книжок та формування особових карток працівників (форма № П-2).

2. Облік робочого часу: автоматичне формування графіків роботи (зокрема, змінного чи гнучкого режиму для сезонних робітників) та заповнення електронного документу «Табель обліку використання робочого часу».

3. Розрахунок специфічних аграрних виплат: програма «BAS АГРО» містить підсистему для реєстрації «Подорожніх листів трактора» та «Облікових листів тракториста-машиніста», що дозволяє автоматично розраховувати відрядну заробітну плату за видами робіт, враховуючи норми виробітку, розцінки за гектар або тонну, а також витрату палива.

4. Нарахування та утримання: автоматичний розрахунок окладів, премій, доплат за нічні чи понаднормові години, відпускних та лікарняних (шляхом інтеграції з кабінетом Пенсійного фонду України для завантаження Е-лікарняних). Програма самостійно розраховує суми ПДФО, військового збору та єдиного соціального внеску (ЄСВ).

5. Формування звітності: автоматична генерація регламентованої звітності, насамперед «Податкового розрахунку сум доходу (додаток 1, додаток 4ДФ, додаток 5)» для подання до органів ДПС у безпаперовому вигляді.

Організація бухгалтерського обліку та виплат працівникам на ФГ «НАДІЯ-С» зазнала суттєвих трансформацій в умовах тривалого воєнного стану в Україні. Облікова політика підприємства в частині кадрового та розрахункового забезпечення адаптована до вимог Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2136-IX (з усіма подальшими змінами та доповненнями).

Основними практичними аспектами та регуляторними особливостями обліку праці на підприємстві в цей період є:

- зміна тривалості робочого часу та відпочинку: закон № 2136-IX дозволяє збільшувати тримання тижневої норми праці для об'єктів критичної інфраструктури, проте для цивільних підприємств, таких як ФГ

«НАДІЯ-С», зберігається норма 40 годин. Водночас скасовано святкові та неробочі дні (ст. 73 КЗпП);

- в облікових табелях та програмі BAS всі святкові дні, які припадають

на період воєнного стану, відображаються як звичайні робочі дні та оплачуються в одинарному розмірі. Це безпосередньо впливає на знаменник у формулі розрахунку середньої заробітної плати для відпусток .

- обмеження та особливості надання відпусток: відповідно до чинних норм, роботодавець має право обмежити тривалість щорічної основної відпустки за поточний робочий рік 24 календарними днями. Якщо працівник має право на більшу кількість днів, решта днів переноситься на післявоєнний період або надається без збереження заробітної плати.

- призупинення дії трудового договору: у випадках, коли через воєнні дії підприємство тимчасово не може забезпечити працівника роботою, або працівник не може її виконувати, застосовується процедура призупинення дії трудового договору. При цьому роботодавець нараховує заробітну плату, але не виплачує її. В бухгалтерському обліку ФГ «НАДІЯ-С» суми заробітної плати, гарантійних та компенсаційних виплат, які мав би отримати працівник, фіксуються в аналітичному обліку на позабалансових рахунках або окремих субрахунках рахунку 66. Відшкодування цих сум у майбутньому покладається на державу-агресора.

- особливості виплати заробітної плати: статтею 10 Закону № 2136-ІХ передбачено, що роботодавець має вживати всіх можливих заходів для своєчасної виплати заробітної плати. У разі неможливості своєчасної виплати через ведення бойових дій або форс-мажорні обставини, строк виплати може бути відтермінований до моменту відновлення діяльності підприємства, а штрафні санкції за затримку до роботодавця не застосовуються. Проте бухгалтерська служба ФГ «НАДІЯ-С» забезпечує

нарахування зобов'язань у встановлені терміни для уникнення викривлення фінансової звітності.

- спрощений режим регулювання трудових відносин: для суб'єктів малого та середнього підприємництва із кількістю працівників до 250 осіб (під що підпадає ФГ «НАДІЯ-С») дозволено застосовувати спрощений режим, де ключові умови праці, графіки та взаєморозрахунки можуть визначатися індивідуальними трудовими договорами, що зменшує навантаження на кадрове документування.

Окремим стратегічно важливим напрямом кадрово-облікової політики ФГ «НАДІЯ-С» в умовах правового режиму воєнного стану є організація та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, а також процедура їх бронювання. Оскільки фермерське господарство забезпечує продовольчу безпеку регіону, збереження кваліфікованих кадрів (механізаторів, агрономів, водіїв) через механізм бронювання є критично необхідним для виконання сезонних польових робіт. Ведення військового обліку на підприємстві регламентується Порядком організації та ведення військового обліку, затвердженим - Постановою КМУ № 76. На ФГ «НАДІЯ-С» обов'язки з ведення військового обліку покладено наказом Голови ФГ на відповідальну особу (бухгалтера або кадровика) з відповідною доплатою до заробітної плати згідно із законодавством.

Організація цього процесу в межах бухгалтерсько-кадрової служби господарства охоплює такі практичні процедури:

1. Перевірка військово-облікових документів (ВОД): під час прийняття на роботу нових працівників обов'язково аналізується наявність та легітимність військового квитка або тимчасового посвідчення (зокрема, наявність штрих-коду або електронного ВОД із застосунку «Резерв+»).

Прийняття на роботу без перебування на військовому обліку заборонено.

2. Ведення списків персонального військового обліку: інформація систематизується в електронному та паперовому вигляді за відповідними групами (сержантський, офіцерський склад, військовозобов'язані жінки тощо). Оновлення даних у списках здійснюється протягом 5 днів з моменту кадрових змін.

3. Комунікація з ТЦК та СП: відповідальна особа господарства зобов'язана у 7-денний строк повідомляти територіальні центри комплектування та соціальної підтримки про всі факти прийняття на роботу чи звільнення військовозобов'язаних.

4. Оформлення бронювання: ФГ «НАДІЯ-С» як підприємство аграрного сектору, що має важливе значення для національної економіки, подає списки військовозобов'язаних працівників для отримання відстрочки від призову (бронювання на період мобілізації) через профільні міністерства або через загальнодержавний портал «Дія». Документальне забезпечення та алгоритм взаємодії кадрово-бухгалтерської служби ФГ «НАДІЯ-С» з контролюючими органами у сфері військового обліку та бронювання деталізовано в таблиці 3.3

Таблиця 3.3

Документування військового обліку та бронювання працівників на ФГ «НАДІЯ-С»

Назва документа / Форма	Цільове призначення в обліковому процесі	Періодичність складання / оновлення	Суб'єкт контролю (адресат)
Списки персонального військового обліку	Поіменна систематизація даних про військовозобов'язаних працівників за категоріями	Постійно (оновлення за 5 днів з моменту змін)	Внутрішній контроль, ТЦК та СП
Відомість оперативного обліку	Фіксація загальної кількості військовозобов'язаних у розрізі звань та військових спеціальностей	Станом на 01 січня щороку (або за запитом)	Районні (міські) ТЦК та СП

Повідомлення про зміну облікових даних	Інформування про прийняття, звільнення, зміну посади чи сімейного стану працівника	Протягом 7 днів з моменту видання наказу	ТЦК та СП за місцем реєстрації особи
Список військовозобов'язаних, які пропонуються до бронювання	Подання пакета документів для отримання відстрочки від призову під час мобілізації	У разі потреби (закінчення строку попередньої броні)	Мінагрополітики / Мінекономіки / Портал «Дія»
Витяг з Наказу Мінекономіки про бронювання	Підтвердження надання відстрочки конкретному працівнику; підстава для ненарахування виплат за мобілізацією	Видається працівнику під розпис;	ТЦК та СП, Бухгалтерія
		зберігається в особовій справі	

Процедури військового обліку та бронювання мають безпосередній вплив на бухгалтерський облік та розрахунки за виплатами:

- у разі мобілізації працівника: згідно зі змінами, внесеними до ст. 119 КЗпП, за мобілізованими працівниками зберігається лише місце роботи та посада, але середній заробіток не зберігається. В обліку припиняється нарахування за Кт 661. Якщо ж господарство добровільно вирішує виплачувати матеріальну допомогу мобілізованим, ці суми обліковуються як інші витрати операційної діяльності (Дт 949 - Кт 662) та оподатковуються на загальних підставах.

- у разі виклику до ТЦК та СП за повісткою: за час перебування у ТЦК (проходження ВЛК тощо), якщо працівник звільняється від роботи, за ним зберігається середня заробітна плата. Її нарахування відображається в загальному порядку: Дт 91, 92 - Кт 661 на підставі довідки з ТЦК та відповідного наказу по ФГ.

- заброньовані працівники: продовжують виконувати свої безпосередні обов'язки в штатному режимі. Оплата їхньої праці відображається стандартними бухгалтерськими проводками (Дт 231, 91- Кт 661) без змін умов оподаткування ПДФО, ВЗ та ЄСВ.

Автоматизація цього блоку в програмі «BAS Бухгалтерія КОРП» дозволяє автоматично формувати друковані форми Списків персонального військового обліку, контролювати граничні терміни дії наданих відстрочок (бронювань) та оперативно вивантажувати звіти для подання до органів військового управління.

Узагальнення практичного досвіду ведення бухгалтерського обліку на ФГ «НАДІЯ-С» дозволяє констатувати, що специфіка аграрного виробництва та підвищене регуляторне навантаження в умовах воєнного стану створюють передумови для виникнення системних та технічних помилок. Систематизацію найбільш поширених недоліків в організації обліку праці, причин їх появи та можливих негативних наслідків для фінансово-господарського стану підприємства наведено в таблиці 3.5

Таблиця 3.5

**Недоліки в організації обліку праці на ФГ «НАДІЯ-С» та їхні
потенційні наслідки**

Назва облікової ділянки / Недоліки	Причина виникнення недоліку	До чого призводить (Потенційні наслідки та ризики для ФГ)
Несвоєчасне подання табелів та подорожніх листів трактористів до бухгалтерії	Відсутність жорсткого графіка документообігу; недисциплінованість лінійних керівників (бригадирів)	Викривлення собівартості продукції поточного місяця; затримка розрахунку зарплати; порушення строків виплати авансу.
Помилки при розрахунку індексації заробітної плати та середнього заробітку	Ігнорування змін у законодавстві; ручне введення даних; некоректне налаштування алгоритмів у програмі BAS	Заниження або завищення сум виплат; штрафні санкції Держпраці за порушення мінімальних державних гарантій.
Відсутність резерву відпусток (забезпечення на виплату відпусток)	Бажання спростити облік; помилкове трактування НП(С)БО 26 щодо суб'єктів малого підприємництва	Нерівномірне навантаження на собівартість продукції (штучне завищення витрат у період масових відпусток влітку).
Некоректне кодування святкових днів в умовах воєнного стану	Людський фактор; несвоєчасне оновлення релізів бухгалтерського програмного забезпечення	Безпідставне нарахування оплати у подвійному розмірі; прямі фінансові збитки та перевитрата фонду оплати праці (ФОП).

Помилки у звітності (форма № 1ДФ, Додаток 1 щодо військового обліку)	Неуважність бухгалтера; відсутність автоматичної синхронізації між кадровим та податковим модулями	Податкові штрафи за надання недостовірних відомостей; розбіжності з даними ТЦК та СП, що блокує процедуру броні.
Неправильне розмежування виплат за трудовими договорами та ЦПД	Спроба зекономити на соціальних гарантіях працівників або некоректне складання тексту договору	Перекваліфікація цивільних відносин у трудові під час перевірок; накладання великих штрафів за неоформлених працівників.

Наявність зазначених ризиків вимагає від керівництва ФГ «НАДІЯ-С» не лише повної автоматизації розрахункових операцій, а й побудови дієвої системи внутрішньогосподарського контролю, детальний аналіз якої наведено у наступному підпункті роботи.

3.2 Організація внутрішньогосподарського контролю за виплатами працівникам на ФГ «НАДІЯ-С»

Внутрішньогосподарський контроль розрахунків за виплатами працівникам на ФГ «НАДІЯ-С» виступає невід'ємною частиною загальної системи управління підприємством. Головною метою контролю є встановлення законності, доцільності та достовірності здійснених операцій, виявлення арифметичних помилок у розрахунках, недопущення нецільового використання грошових коштів, а також оптимізація витрат на оплату праці.

Організаційна структура внутрішньогосподарського контролю на підприємстві покладається на Голову ФГ та головного бухгалтера через невеликий штат працівників. Контрольні процедури поділяються на три ключові етапи:

1. Попередній контроль (здійснюється на етапі укладання договорів, затвердження штатного розпису та розцінок).

2. Поточний контроль (виконується в процесі перевірки первинних документів, табелів, нарядів під час нарахування виплат).
 3. Наступний контроль (проводиться шляхом проведення звірок, аналізу використання фонду оплати праці та інвентаризації зобов'язань).
- Методику та послідовність реалізації контрольних заходів щодо виплат персоналу на ФГ «НАДІЯ-С» систематизовано у таблиці 3.6

Таблиця 3.6

Етапи та процедури внутрішньогосподарського контролю виплат працівникам на ФГ «НАДІЯ-С»

Етап контролю	Об'єкти перевірки	Контрольні дії та методичні прийоми	Джерела інформації
I. Нормативноправовий та кадровий контроль	Штатний розпис, накази, колективний договір	Перевірка легітимності встановлених окладів, тарифних ставок, наявності підписів, чинності трудових договорів	Накази з кадрових питань, Положення про оплату праці
II. Контроль первинного обліку праці	Табелі обліку, облікові листи, подорожні листи	Зіставлення відпрацьованого часу з даними нарядів, перевірка відповідності виконаних обсягів робіт технологічним картам	Табелі, Наряди, Подорожні листи тракторів
III. Арифметичнорозрахунковий контроль	Розрахункові відомості, особові рахунки	Перерахунок сум нарахованої з/п, перевірка правильності застосування податкових пільг (ПСП), утримань ПДФО, ВЗ	Відомості форми П6, бухгалтерські розрахунки
IV. Контроль фінансових потоків та виплат	Касові ордери, банківські виписки	Звірка сум, списаних з рахунку 311 або виданих з каси, з підсумковими сумами платіжних відомостей	Виписки банку, ВКО, Журнал-ордер за р. 66

Особливу увагу суб'єкти контролю ФГ «НАДІЯ-С» приділяють перевірці розрахункових операцій за допомогою методу взаємного контролю (звірки взаємопов'язаних показників). Матрицю взаємозв'язку об'єктів контролю для виявлення розбіжностей наведено в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Матриця взаємної звірки даних при контролі розрахунків з персоналом

Що контролюється (Показник А)	З чим порівнюється (Показник Б)	Мета порівняння / Очікуваний результат
Кількість відпрацьованих днів/годин у Табелі	Кількість днів/годин в Облікових листах праці	Виключення випадків приписок та безпідставного нарахування відрядної оплати
Обороти за Кт 661 (Нараховано)	Обороти за Дт рахунків витрат (231, 91, 92, 93)	Перевірка правильності та правомірності включення витрат на оплату праці до собівартості продукції
Обороти за Дт 661 (Утримано ПДФО та ВЗ)	Обороти за Кт 641/ПДФО та 642/ВЗ	Контроль точності утримання податків згідно з вимогами Податкового кодексу України
Сума виплат за Реєстром банку	Обороти за Дт 661 у кореспонденції з Кт 311	Підтвердження фактичного перерахування коштів безпосередньо працівникам

У ході практичного дослідження діючої системи внутрішньогосподарського контролю на ФГ «НАДІЯ-С» було змодельовано та систематизовано найбільш типові порушення, які трапляються у практиці вітчизняних агропідприємств, а також розроблено рекомендації щодо їх нівелювання (табл. 3.8).

Таблиця 3.8.

Типові помилки, виявлені контролем, та заходи щодо їх усунення на ФГ «НАДІЯ-С»

Зміст виявленого порушення / Помилки	Наслідки для підприємства (ризика)	Рекомендовані заходи щодо виправлення та попередження
Невідповідність даних табелів робочого часу фактичним виходам на роботу під час жнив	Переплата заробітної плати, штучне завищення собівартості зернових культур	Посилення матеріальної відповідальності обліковців; впровадження подвійної звірки (бригадир - агроном)
Арифметичні помилки при розрахунку середньої з/п для оплати лікарняних листків	Штрафні санкції з боку Пенсійного фонду України при перевірках, недоплата працівнику	Автоматизація розрахунків за допомогою оновленого ПЗ (1С:Підприємство / BAS), підвищення кваліфікації бухгалтера

Несвоєчасне відображення або відсутність Актів приймання-передачі за ЦПД	Визнання договорів трудовими під час перевірок Держпраці, донарахування штрафів	Чітке розмежування істотних умов ЦПД та трудового договору, реєстрація актів суворо у місяці виконання робіт
Помилки при класифікації виплат (додаткове благо працівникам)	Заниження бази оподаткування ПДФО та військовим збором	Регулярне проведення внутрішнього аудиту та експрес-перевірок податкового законодавства

Важливим інструментом автоматизованого контролю є використання аналітичних панелей сучасного бухгалтерського програмного забезпечення, що дозволяє унеможливити вплив людського фактора під час розрахунку індексації заробітної плати, відпускних та компенсацій. Впровадження запропонованої комплексної методики внутрішньогосподарського контролю дозволить керівництву ФГ «НАДІЯ-С» оперативно отримувати точну інформацію про стан розрахунків, мінімізувати податкові та фінансові ризики, а також підвищити загальну продуктивність праці у господарстві.

Висновки до третього розділу

Підсумовуючи результати проведеного аналізу фінансовогосподарського стану ФГ «НАДІЯ-С» за період 2021–2023 рр., можна зробити наступні висновки:

Фінансова стійкість та незалежність. Встановлено, що підприємство зберігає достатній рівень автономії (коефіцієнт автономії у 2023 р. становить 0,65 при нормі $>0,5$), проте спостерігається чітка тенденція до зростання фінансової залежності від зовнішніх джерел фінансування. Збільшення фінансового лівериджу та зниження маневреності власного капіталу вказують на поступове обмеження фінансової гнучкості суб'єкта господарювання.

3. Ефективність використання ресурсів. Аналіз ділової активності виявив позитивні зрушення в інтенсифікації використання активів.

Прискорення оборотності активів на 268 днів та покращення роботи з дебіторською заборгованістю свідчать про вдосконалення операційних процесів. Скорочення тривалості операційного циклу є вагомим чинником підтримки ліквідності в умовах економічної нестабільності.

4. Прибутковість та результативність. Попри прискорення оборотності, загальна ефективність діяльності знизилася. Найбільш критичним є падіння чистої рентабельності продажу (на 4,60 в.п.) та рентабельності операційних витрат. Це підтверджує наявність системної проблеми: витрати підприємства зростають швидше, ніж його доходи, що призводить до «вимивання» прибутку.

ВИСНОВКИ

Дослідження економічної сутності засвідчило, що категорія «виплати працівникам» є значно ширшою за традиційне поняття «оплата праці». Вона охоплює будь-які форми компенсацій (короткострокові винагороди, виплати по закінченні трудової діяльності, інші довгострокові виплати та виплати при звільненні), які підприємство надає персоналу в обмін на його працю відповідно до вимог НП(С)БО 26 та МСФЗ (IAS) 19.

Методологія бухгалтерського обліку розрахунків з персоналом базується на пасивному рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» та принципі нарахування. Витрати на виплати працівникам чітко диференціюються за функціональними напрямками (рахунки 23, 91, 92, 93, 94). Важливою умовою дотримання стандартів є обов'язковість створення забезпечення на оплату відпусток для згладжування сезонних коливань виробничої собівартості продукції.

Організація внутрішньогосподарського контролю є критично важливою через високий рівень операційних ризиків на цій ділянці обліку. Побудова контрольного процесу на основі розробленої типізованої програми (охоплює попередній, поточний та послідуєчий етапи) забезпечує перевірку дотримання трудового й податкового законодавства, арифметичну точність нарахувань та утримань (ПДФО, ВЗ, ЄСВ) та ліквідує передумови для виникнення фінансових втрат від внутрішніх зловживань. Підсумовуючи результати проведеного аналізу фінансовогосподарського стану ФГ «НАДІЯ-С» за період 2021–2023 рр., можна зробити наступні висновки:

Фінансова стійкість та незалежність. Встановлено, що підприємство зберігає достатній рівень автономії (коефіцієнт автономії у 2023 р. становить 0,65 при нормі $>0,5$), проте спостерігається чітка тенденція до зростання фінансової залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Збільшення фінансового лівериджу та зниження маневреності власного капіталу вказують на поступове обмеження фінансової гнучкості суб'єкта господарювання.

Ефективність використання ресурсів. Аналіз ділової активності виявив позитивні зрушення в інтенсифікації використання активів. Прискорення оборотності активів на 268 днів та покращення роботи з дебіторською заборгованістю свідчать про вдосконалення операційних процесів. Скорочення тривалості операційного циклу є вагомим чинником Прибутковість та результативність. Попри прискорення оборотності, загальна ефективність діяльності знизилася. Найбільш критичним є падіння чистої рентабельності продажу (на 4,60 в.п.) та рентабельності операційних витрат. Це підтверджує наявність системної проблеми: витрати підприємства зростають швидше, ніж його доходи, що призводить до «вимивання» прибутку.

У третьому розділі проведено комплексне дослідження практичних аспектів організації бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю розрахунків за виплат працівникам на ФГ «НАДІЯ-С».

Встановлено, що облік на підприємстві організовано відповідно до чинного законодавства, рух первинних документів забезпечує формування аналітичної та синтетичної бази на рахунку 66, а розроблена матриця взаємного контролю та класифікація типових помилок дозволяють оперативно виявляти й усувати облікові дефекти, оптимізуючи загальні витрати фермерського господарства на оплату праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 р. № 322VIII : станом на 01.01.2026 р. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375. URL: rada.gov.ua.
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI : станом на 01.04.2026 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112. URL: rada.gov.ua.
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV : станом на 01.01.2026 р. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 40. Ст. 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
4. Про оплату праці. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр#Text> (дата звернення: 01.06.2026).
5. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV : станом на 01.01.2026 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45. Ст. 363. URL: rada.gov.ua.
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам» : затверджено наказом Міністерства фінансів України від 28.10.2003 р. № 601 (зі змінами та доповненнями станом на 2025 р.). URL: rada.gov.ua.
7. Методичні рекомендації з організації внутрішньогосподарського контролю в сільськогосподарських підприємствах : затверджено Міністерством аграрної політики та продовольства України від 04.12.2018 р. URL: minagro.gov.ua.
8. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затверджено наказом

Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 (зі змінами станом на 2026 р.). URL: rada.gov.ua.

9. Інструкція зі статистики заробітної плати : затверджено наказом Державного комітету статистики України від 13.01.2004 р. № 5. URL: rada.gov.ua.
10. Безверхий К. В., Юрченко О. А. Облік і звітність в оподаткуванні виплат персоналу : навчальний посібник. Київ : НАСООА, 2023. 245 с. URL: nasoa.edu.ua.
11. Гавриленко Н. В., Рибак А. С. Організація внутрішньогосподарського контролю витрат на оплату праці в аграрних формуваннях. Економіка та суспільство. 2023. № 54. URL: economyandsociety.in.ua.
12. Давидов Г. М., Шалімова Н. С. Внутрішньогосподарський контроль та аудит розрахунків з персоналом : монографія. Кропивницький : ЦНТУ, 2022. 310 с. URL: kntu.kr.ua.
13. Жук В. М. Особливості облікової політики фермерських господарств в частині соціальних виплат та оплати праці в період воєнного стану. Облік і фінанси. 2024. № 2 (104). С. 15–23.
14. Ковач С. І. Модернізація первинного обліку праці та її оплати в рослинництві на базі ІТ-технологій. Український журнал прикладної економіки. 2025. Т. 10. № 1. С. 89–97.
15. Мазуренко І. В. Економіко-правові аспекти функціонування фермерських господарств Центрального регіону України : монографія. Вінниця : ВНАУ, 2024. 198 с.
16. Олійник О. В., Ткаченко А. О. Методика аудиту та внутрішнього контролю виплат працівникам у сільському господарстві. Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2023. Вип. 4 (106). С. 44–52.

- 17.Плаксі́й Н. С. Проблеми та перспективи автоматизації розрахунків із заробітної плати на малих агропідприємствах. Розвиток фінансів, аудиту та бухгалтерського обліку. 2025. № 2. С. 112–119.
- 18.Савченко Л. А. Документування розрахунків за виплатами працівникам: сучасний стан та напрями оптимізації. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: теорія і практика. 2022. Вип. 8. С. 134–141.
- 19.Теловата М. Т. Організаційно-методичні засади обліку виплат за невідпрацьований час в агробізнесі. Агросвіт. 2024. № 5. С. 33–41.
- 20.Офіційні реєстраційні дані ФГ «НАДІЯ-С» (ЄДРПОУ 31101854). Аналітична система YouControl. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/31101854/.
- 21.Фінансова звітність та КВЕД ФГ «НАДІЯ-С». Державний портал Опендатабот. URL: <https://opendatabot.ua/c/31101854>.
- 22.Меліхова Т., Чеботаєва Т. Особливості обліку відпускних на підприємстві у воєнний час. Перспективи сталого розвитку в умовах глобалізації в економічному, управлінському та інженерному аспектах: Матер. міжнародної науково-практичної конференції. 2022. URL: https://eti.edu.ua/images/files/zbirnuk_2022_znu.pdf#page=191.
- 23.Михайлинова С. Облікові аспекти розрахунку та оподаткування відпускних. Інтернаука. 2024. № 4. URL: <https://www.internauka.com/uploads/public/1715147019809.pdf>. 22.Науменко О. Зміни в оплаті праці під час дії воєнного стану. Сучасні тенденції соціально-економічних перетворень в умовах війни : Всеукр. науковопракт. конф., м. Чернігів, 21 листоп. 2023 р. 2023. URL: https://ket.stu.cn.ua/wpcontent/uploads/2023/12/zbirnyk_2023_vspfkttk.pdf#page=53.
- 24.Обіход Т., Бородіна О. Аналіз стратегічних напрямів економічного розвитку України в умовах військового стану. Věda a perspektivy. 2022. Т. 5, № 12. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vp/article/view/1570/1568>.

- 25.Про затвердження Порядку обчислення середньої заробітної плати.
Офіційний вебпортал парламенту України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-95-п#Text> (дата звернення:
01.06.2026).
- 26.Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 01.06.2026).
- 27.Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану. Офіційний вебпортал парламенту України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення:
01.06.2026).
- 28.Гавриленко Н. Основні проблемні моменти відображення військової служби у додатку д1 податкового розрахунку. Взаємодія норм міжнародного і національного права крізь призму процесів глобалізації та інтеграції : Всеукр. науково-практ. конф., м. Київ, 29 берез. 2024 р. 2024. URL:
https://ndipzir.org.ua/wpcontent/uploads/2024/03/conf_29.03.2024.pdf#page=21
- 29.Рибак, А., & Гавриленко, Н. (2025). ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МОДЕЛЮВАННІ ОБЛІКОВИХ ПРОЦЕСІВ. *Матеріали конференцій МНЛ*, (21 листопада 2025 р., м. Київ), 70–72. Вилучено з <https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/article/view/2237>
- 30.Атамас П.Й., Атамас О.П., Бруханський Р.Ф.Сучасний бухгалтерський облік, аналіз і аудит: галузевий аспект : колективна монографія у 2 т. /за ред. П.Й.Атамас. – Дніпропетровськ : «Герда», 2013 – Т.1. – 358 с.